

// Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2011. – № 3. – С. 135–141.

11. Кузьмина Н. В. Методы исследования педагогической деятельности / Н. В. Кузьмина. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1970. – 144 с.

12. Маслов В. С. Теорія і практика культурологічної підготовки слухачів і курсантів вищих військових закладів освіти : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Маслов Валерій Сергійович. – К., 1998. – 388 с.

РЕЗЮМЕ

О. А. Ежова. Формирование ценностного отношения к здоровью у учащихся профессионально-технических учебных учреждений в педагогической системе.

В статье проанализирована результативность внедрения в профессионально-технических учебных учреждениях педагогической системы формирования ценностного отношения к здоровью у учащихся. Доказана ее эффективность и целесообразность внедрения.

Ключевые слова: педагогическая система, формирование ценностного отношения к здоровью, учащиеся профессионально-технических учебных учреждений.

SUMMARY

O. Yezhova. Formation of value attitude to health of students of vocational educational establishments in pedagogical system.

The article analyzes the impact of the introduction of pedagogical system of formation of value attitude to health of students of vocational educational establishments. Effectiveness and feasibility of this pedagogical system were proved.

Key words: pedagogical system, formation of value attitude to health, students of vocational educational establishments.

УДК: 37(498) (092)/Дощівник:94(477.85)

О. М. Киселиця

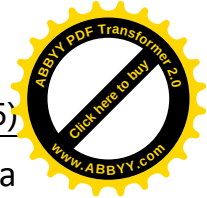
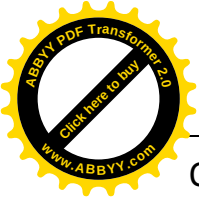
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

ІВАН ДОЩІВНИК ПРО РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ РІДНОЇ МОВИ У ВИХОВАННІ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

У статті розглянуто питання ролі і значення рідної мови у вихованні підрастаючого покоління у творчій спадщині Івана Дошівника. Узагальнено, що життєздатність етнічної спільноти, яка опинилася на чужині, забезпечує саме мова, збереженню якої за межами рідної землі надається першочергового значення.

Ключові слова: Іван Дошівник, рідна мова, виховання, патріотизм, підрастаюче покоління, національні цінності.

Постановка проблеми та аналіз актуальних досліджень. Поглянути на історію свого краю, збагнути роль рідної мови в утвердженні української державності дають змогу писемні документи, праці істориків, етнографів, громадських діячів та лінгвістів. Проблема ролі і значення рідної мови систематично висвітлюється у працях відомих українських педагогів.

Означена проблема посіла центральне місце і у творчому доробку Івана Дощівника, який подібно до І. Огієнка, К. Ушинського, О. Духновича, Г. Ващенка, В. Сухомлинського розглядав мову як невід’ємну складову розвитку нації.

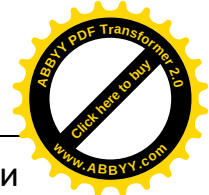
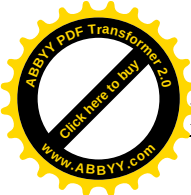
Мета статті – розкрити роль і значення рідної мови у вихованні підростаючого покоління крізь призму педагогічної і культурно-просвітницької діяльності Івана Дощівника.

Виклад основного матеріалу. Серед когорти культурно-освітніх діячів Буковини кінця XIX – початку XX століття Іван Дощівник (1886–1973) знаний, насамперед, як педагог, талановитий український письменник, філолог, який майже 32 роки віддав школі, працюючи у Чернівецькій та Вишнівецькій українських гімназіях на Буковині та у віддалених містах Румунії, куди потрапив у результаті переслідувань румунськими окупаційними властями.

Найважливішим фактором виховання підростаючого покоління І. Дощівник уважав виховання рідною мовою, яку сприймав як джерело національного духу, культури, яку «треба плекати у себе і ніколи не забувати, бо нарід навіть у неволі, доки захоче свою мову, то так якби тримав ключ від своєї в’язниці, ключ, що увільнить його з кайданів ...» [5, 105].

І. Дощівник підкреслював унікальність української мови, яка має багатовікову історію свого розвитку, тому скарбниця її виражальних засобів, пізнавально-навчальних прийомів майже невичерпна. Вона надзвичайно багата лексично, граматично й інтонаційно, а це означає, що за своїми можливостями здатна виконувати велику культуротворчу, духовнотворчу, народотворчу історичну роль. Засвоюючи рідну мову з найбільш раннього віку, діти поступово стають носіями національного змісту. У них найефективніше формуються національна психологія, характер, світогляд, свідомість і самосвідомість та інші компоненти духовності народу. Ця тема була близькою авторові ще й тому, що виріс серед українського люду, змалечку розмовляв українською мовою, добре знав народні обряди, звичаї, любив рідне слово й народну пісню.

Бажання у І. Дощівника до досконалого вивчення рідної української мови і подальшої боротьби за український патріотизм через її вивчення було закладене початково сільським учителем, який «знав добре українську мову, мав кваліфікацію з цієї мови і бажав служити при українській школі» [5, 11], згодом – навчання у Другій державній гімназії (з

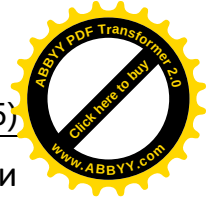
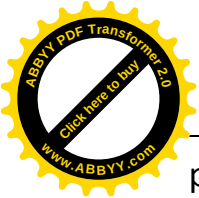

паралельними українськими класами), де викладачами української мови були Сергій Шпойнаровський та Антін Клим, і остаточно – навчання в університеті на факультеті філософії, де мав можливість спілкуватися із С. Смаль-Стоцьким [3, 46].

З появою С. Шпойнаровського у Другій державній гімназії «почалося справжнє викладання справжньої української мови... Не українська то була гімназія, але з приходом С. Шпойнаровського, А. Кліма рівень викладання різко підвищився і знання мови української стало практичним» [1, 136–137]. Зі спогадів І. Дощівника години української мови стали для нього найулюбленішим заняттям у гімназії. Саме тоді у нього зародилася думка «вибрати собі як предмет для студій українську мову» [5, 47]. Кожен із названих філологів зробив індивідуальну лепту у виховання Дощівника-мовознавця.

Досконалому вивченню граматики української мови І. Дощівник також завдячує С. Шпойнаровському, який увів замість «Граматики української мови» Михайла Осадци (1862) «Граматику української мови» Омеляна Огоновського (1880). Вона давала досить яскраву й правильну характеристику української мови, фонетичних і граматичних особливостей її діалектів. У книзі він порівнює українську мову з великорусською, розкриває основні риси української мови, показує її переваги над російською. Учений розробив новий проект правопису, побудований на фонетичному принципі та народній мові.

Цей факт з «Життєпису» І. Дощівника свідчить про те, що він цікавився та переймався питаннями про становлення та формування української літературної мови. Крім того, він схвалює «Малоруско-німецький словар» Євгена Желехівського, виданий за фонетичним правописом у 1886 р., який дістав назву «желехівка». Цей фонетичний правопис, розроблений Є. Желехівським, офіційно був затверджений у 1895 р., і у цьому відіграв визначну роль інший видатний учений, багаторічний завідувач кафедри україністики Чернівецького університету, професор С. Смаль-Стоцький. Він гаряче підтримував правопис Є. Желехівського і застосовував його у своїй граматиці української мови, що вийшла у 1893 р.. Ще від 1886 р. С. Смаль-Стоцький зі своїм колегою Ф. Гартнером почали домагатися у властей Буковини дозволу на впровадження фонетичного правопису в систему шкільної освіти. Кілька

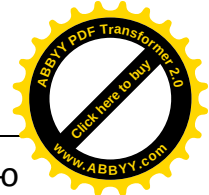
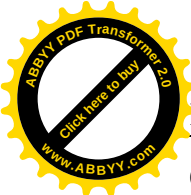
років тривала їх боротьба з прихильниками «етимології», і все ж таки перемога була здобута. Вони зуміли довести різним комісіям, що історико-етимологічний правопис, який перед цим запропонував М. Осадца, є нещастям для школи, непослідовний і важкий для засвоєння, а правопис Є. Желехівського практичний і простий.

Іван Дошівник, будучи студентом С. Смаль-Стоцького, враження від лекцій якого виклав у спогаді «На викладах професора Стефана Смаль-Стоцького» (1938), зосереджує увагу на тому, що це був не тільки видатний громадський діяч, але й талановитий науковець-педагог, який багато зробив для становлення і розвитку української школи та науки. Вирішальним фактором процесу створення української буковинської автономії і культурного поступу свого народу він уважав школу з українською мовою навчання. Він виношував ідею школи, у якій усі предмети викладаються рідною мовою. Тому вагомим внеском у розвиток українського шкільництва стало запровадження фонетичного правопису під час вивчення української мови у школі.

Добрим знавцем української мови і гарним класичним філологом називає І. Дошівник і Юліана Кобилянського, який подбав про усвідомлене засвоєння методом зіставлення мовної картини світу латинян і греків з мовною картиною світу українців, реалізованою у словниковому складі мови. Він усвідомлював, що лише освітою рідною мовою українці зможуть утвердити себе на Буковині і в австрійській державі. Правдивість цієї тези не змінюється у часі – чинна і в сьогоденні України. Можемо припустити, що саме він, активізувавши у гімназійні роки юного Івана до роботи над українсько-латинським та латинсько-українським словниками, спонукав його до укладання українсько-румунського та румунсько-українського словників, про що йтиме мова далі.

Отже, І. Дошівнику було у кого вчитися і кого наслідувати. Результатом навчання у цих свідомих українців є відгуки про нього його учнів як «...одного з найкращих знавців української мови» [7, 6] та характеристика його невідомим автором у чернівецькій газеті «Час» (1933) як скромного письменника, який «має чудовий стиль і прегарний виклад» та «пише цікаво» [2, 2].

Як словесник, що багато років пропрацював у гімназії, як просвітитель, І. Дошівник не міг не відгукнутися на таку важливу проблему

свого часу, як розвиток рідної мови. Він уважав її основною ознакою національної школи та був переконаний, що гімназія повинна давати не формальні, а добрі знання з української мови.

Головною причиною існування такої проблеми вважав брак підручників, посібників та їх недосконалість. Його хвилювало те, що шкільні книжки написані зазвичай суперечливою українською мовою, наповнені історичним, географічним матеріалом, що нехтує національні почуття, йде в розріз з історичною традицією й убиває любов до всього, що дороге й святе в українському національному житті.

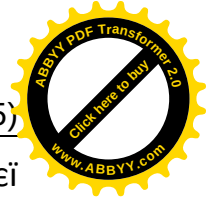
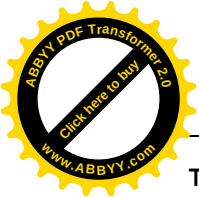
Болючою темою для І. Дощівника була насильницька румунізація та полонізація, впроваджувані на землях Західної України. Так, польські, російські й австро-угорські реакціонери, загарбавши українські території, прагнули знищити здавна існуючу систему виховання, щоб підрізати корені, які живили національну свідомість і самосвідомість українців, їх самобутню державність, культуру.

На Буковині Румунський уряд цілою низкою своїх законів намагався знищити все українське: закривалися навчальні заклади з українською мовою навчання, а на їх місці створювали румунські, заборонялася рідна мова. Загарбники нав'язували українській молоді чужу мову, культуру, релігію, традиції і звичаї. Частина молоді денаціоналізувалася, переходила на чужу мову, віру.

Наведені факти зумовили занепад українського шкільництва у краї, що й дало підстави висвітлення даної проблематики у творах І. Дощівника.

За його переконаннями, особливе значення рідної мови, що стає для людини одним із найцінніших надбань, найгостріше відчувається тоді, коли людина довго знаходиться за межами батьківщини. Тоді бодай одна вісточка рідною мовою приносить душевну полегкість, утамовує тугу за рідною стороною. Ці переконання автора ми спостерігаємо у творах «Без Батьківщини», «Над Дунаєм», «У Молдові на роботі», «Стріча з доброжанськими земляками» тощо.

Так, у перших рядках оповідання «Над Дунаєм» (1924) автор висловлює головну ідею, яка червоною ниткою пройшла через усе його життя на чужині: «Живучи у своєму краю, між своїми людьми, ми й не завважуємо краси мови, якою говорять усі кругом тебе, і чару пісень, яких співають. Але як людина опиниться на чужині – на волі, чи по неволі, – аж

тоді переконається, як важко жити на чужині, не чуючи своєї мови і своєї пісні. Як тепло розіллється по всій істоті людини, коли якийсь щасливий випадок донесе до її вуха хоч би одно рідне слівце або якийсь уривок рідної пісні» [5, 105–106].

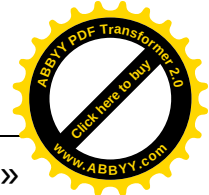
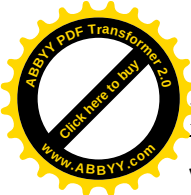
Події, описані у творі, відбуваються у маленькому румунському містечку над Дунаєм Сілістрія, де І. Дошівник перебував на посаді професора ліцею з 1924 р.

Мандруючи містом, автор-оповідач наближається до павільйону, де незабаром відбудеться концерт пані Марії К., яка співатиме слов'янські пісні. Зал переповнений людьми різних національностей: румунами, болгарами, вірменами, турками, євреями, українцями. На сцені з'являється гарна струнка брюнетка, яка у супроводі фортепіано співає спочатку кілька російських романсів, захоплюючи своїм м'яким, як шовк, голосом публіку, але раптом далеко від рідної землі над Дунаєм, поблизу Балканських гір, з уст співачки лунає українська пісня.

Для того вигодованого морально українця із зеленої Буковини, що стояв самотній у кутку, звуки рідної мови і рідної пісні були найсправедливішою насолодою, а цей вечір глибоко ввійшов у його пам'ять як одне з небагатьох приємних переживань у непривітній чужій стороні.

Врости у чужий ґрунт важко, часто й неможливо, як це сталося з Іриною Ковальською – головною героїнею оповідання «Без Батьківщини (з чорноморських переживань)» (1929). Родом із зеленої Буковини освічена інтелігентна українка, що зросла в українському селі, порівнює свою долю з долею Петера Шлеміля – людини без батьківщини. Автор має на увазі найбільш відомий твір письменника, вченого-натураліста Адельберта фон Шаміссо (1781–1838) – повість-казку «Неймовірна історія Петера Шлеміля» (1814) про людину, яка обміняла свою тінь на чарівний гаманець, у якому ніколи не закінчувались гроші. Він стає багатим, досягає всього, що, на його думку, чогось варте в житті, але втрачає людську звичайність. Без цієї звичайності, схожості з іншими людьми він стає самотнім, викликає до себе недовіру. Хоча роман побудований на складних і туманних метафорах, важко не помітити, що людина без тіні – це людина без нації. Ідея, яку обстоював А. фон Шаміссо, – людина повинна мати національність, а ознакою нації є її мова.

Над мовознавчими проблемами І. Дошівник продовжує працювати, торкаючись літературознавчих питань. Так, у науковій розвідці

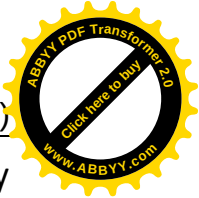
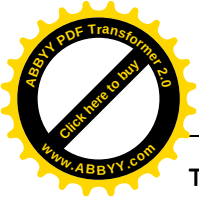

українознавчого спрямування «Шевченко в новім німецькій перекладі» йдеться про потребу якісних перекладів мовами світу геніальних творів українських літераторів, зокрема Т. Шевченка. Переклади творів великих митців слова з однієї мови на іншу, як уважає педагог, мають насамперед завдання прищепити духовні скарби одного народу іншому.

Як німецький філолог (узагалі німецько-українська двомовність була характерна для видавничої і службової діяльності гімназійних викладачів), І. Дошівник аналізує якість існуючих перекладів творів Т. Шевченка німецьким перекладачем Ю. Віргінією та порівнює їх з перекладами українця С. Шпойнаровського. Він зауважує, що крім технічних помилок (наприклад, неточність у поданні дати викупу Шевченка з кріпацтва) спостерігаються і мовленнєві (граматичні, синтаксичні тощо). Він також зосереджує увагу на тому, що «пластичність Шевченкової мови ставить непоборимі перепони перекладачеві», наголошуючи, що милозвучність Кобзаревих поезій не передати навіть найкращим перекладачам, яких «Шевченко ще довго буде ждати ...» [4, 7].

Порушуючи проблему недостатньої кількості якісних перекладів українських класиків мовами світу, автор статті актуалізує її як художню і мовознавчу. Друкування ж у часописі «Каменярі» дає можливість і громадськості долучитися до її розв'язання. Цінними у статті є наукові твердження і висновки, що мають конструктивний українознавчий характер. Перекладання кращих українських творів іншими мовами світу – один з найвідповідніших способів, позаяк мистецтво – це «зеркало душі й життя народу». Популяризацією, поширенням у світі української літератури і культури закликає він займатися вітчизняних та зарубіжних перекладачів-літераторів з метою піднесення українства до світового визнання і гідного поцінування.

Проживаючи переважну частину свого життя у Румунії (1921–1973) І. Дошівник активно спілкується з такими ж вигнанцями-українцями, як Святославом Лакустою, Денисом Онищуком, Гнатом Яворським (учень І. Дошівника з Чернівецької гімназії) та ін. Культурно-освітні події в житті української громади Румунії сприяли відкриттю шкіл, ліцеїв з рідною мовою навчання, у Бухаресті налагодився вихід газети «Новий вік», заснувалося видавництво для національних меншин, запрацювало відділення української мови й літератури при столичному університеті

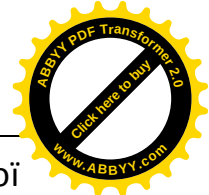
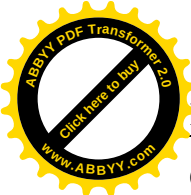

тощо. Зазвичай українці в Румунії обмінювалися думками з приводу літературних новинок, формували власні погляди на класичне й сучасне письменство, влаштовували літературні вечори, виступи по радіо, частіше публікували твори, перекладали класичні твори українською й румунською мовами, допомагали укладати літературні альманахи й словники, робили дописи до єдиної тоді української газети Румунії «Новий вік», готували шкільні підручники українською мовою, друкувалися в українських газетах.

Пригодився своїми філологічними знаннями і для українців Румунії й І. Дощівник, працюючи на викладацькій роботі у гімназіях та семінарії міст Констанца, Сілістрія, Роман, він неодноразово пише для підростаючого покоління публіцистичні статті про історію українського народу від Київської Русі до кінця Другої світової війни, а також фундаментальну статтю про життя і творчу діяльність Т. Г. Шевченка. У вільний від педагогічної роботи час багато уваги приділяє вивченню історії Румунії та історії румунської літератури, редагує підручники для початкової школи, призначені для учнів-українців.

Про те, що І. Дощівник був глибоким знавцем української мови, свідчить і той факт, що він є одним з укладачів єдиних в українській лексикографії словників румунсько-українського (878 с.) і українсько-румунського (561 с.), виданих у Бухаресті у 1963 і 1964 рр. відповідно та перевиданих у 1996 р. Призначення цих словників І. Дощівник убачав у прямій допомозі українцям, зокрема учням середніх шкіл, які проживають у Румунії, щоб не забували рідну мову. Хай сьогодні ці словники здаються науково не недосконалими, але свого часу вони надавали значну допомогу учнівській (і не лише їй) молоді, передусім тим, що не дозволяли молодим людям в умовах чужомовного середовища забути про своє походження.

Крім того, І. Дощівник, проживаючи за межами України, був активним дописувачем науково-популярного місячника, присвяченого вивченню української мови «Рідна мова» професора І. Огієнка зокрема, свідченням цього є наукова публікація «Румунські слова в українській мові на Буковині» [3]. Пояснюючи етимологію румунських слів (наприклад, фальца, фликев, фрика, хір, цара тощо) в українській мові на Буковині, І. Дощівник дуже досконало вказує на абсолютну різницю між ними (вживаючи для прикладів переважно літературні твори Юрія Федьковича). Це є свідченням того, що педагог прагнув, щоб кожен учитель й учень

остерігалися чужих впливів та місцевих діалектів, звикали до строгої логічної форми і користувалися під час висловлення своїх думок лексичним багатством української літературної мови. Він був переконаний, що, засвоюючи рідну мову, діти поступово стають носіями національних цінностей, у них формується національний характер, національна самосвідомість, світогляд та інші компоненти духовності.

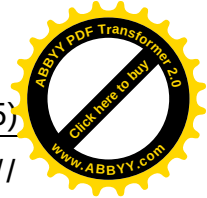
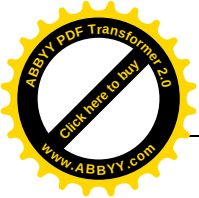
У творчому доробку педагога виокремлюємо і такий вид роботи, як переклад, зокрема ці відомості подано в «Енциклопедії українознавства»: «Дошівник Іван (*1886), псевд. Підгоренко, письм. на Буковині; за фахом учитель сер. школи; вірші й оповідання, переклади з рум. і німені поетів, статті на філол. теми, зокрема «Рум. слова в укр. мові на Буковині» (Рідна мова, 1934) [6].

Так, проживаючи в Румунії, І. Дошівник активно перекладає з румунського письменства, зокрема твори Й. А. Братеску-Войнешті, Д. П. Патрашкану, Н. Гане, Й. Славіча, К. Негруцці, І. Л. Караджіяле, Й. Крянге, у яких відображаються українсько-румунські відносини. Надсилаючи перекладені твори для друку в буковинські та галицькі видання, він зробив значний внесок для взаємозбагачення двох культур – української і румунської. Цьому сприяло досконале знання світової літератури, вміння вибирати для перекладів яскраві і співзвучні часові твори, версифікаційна вправність, блискуче знання іноземних мов.

Висновки. Отже, ми можемо констатувати, що завдяки наполегливій праці І. Дошівника, як й інших педагогів діаспори, мільйони наших земляків та їх нащадки в багатьох країнах зберегли у своєму середовищі національну культуру, мову, звичаї, українську самобутність. З перших років організованого громадського життя провідне місце в більшості друкованих виступів та висловлювань з приводу національного самозбереження посідають питання мови, чи не єдиної виразної ознаки, за якою можна було пізнавати «своїх» у чужорідному оточенні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич Н. Д. 15 не останніх із могікан : Педагоги і вчені Буковини другої половини XIX – початку XX століття : наук.нарис / Н. Д. Бабич. – Чернівці : Букрек, 2010. – 320 с.
2. Боротьба за український університет у Львові // Час. – 1933. – Ч. 1237. – 7 лютого. – С. 2.
3. Дошівник І. Румунські слова в українській мові на Буковині : [стаття] / І. Дошівник // Рідна мова : наук.-попул. місячник, присвячений вивченню української мови. – 1934. – Рік II. – Ч. 5 (17). – С. 194–196; Ч. 7 (19). – С. 301–302.

4. Дошівник І. Шевченко в новім німецькій перекладі / І. Дошівник // Каменярі. – 1911. – Ч. 17. – 10 вересня. – С. 7.
5. Дошівник І. Т. Життєпис : [вибрані твори] / І. Т. Дошівник. – Вишніця : Черемош, 2006. – 208 с.
6. Енциклопедія українознавства : в 10 т. – Львів, 1993. – Т. 1. – 400 с.
7. Новосівський І. М. Сл. п. проф. Дошівник : пам'яті незабутнього педагога й великого знавця української (рідної) мови / І.М. Новосівський // Свобода. – 1973. – Ч. 172. – 18 вересня.. – С. 6.

РЕЗЮМЕ

О. Н. Киселица. Иван Дошівник о роли и значении родного языка в воспитании подрастающего поколения.

В статье рассмотрен вопрос роли и значения родного языка в воспитании подрастающего поколения в творческом наследстве Ивана Дошівника. Обобщено, что жизнеспособность этнического сообщества, которое очутилось на чужбине, обеспечивает именно язык, сохранению которого за пределами родной земли предоставляется первоочередного значения.

Ключевые слова: Иван Дошівник, родной язык, воспитание, патриотизм, подрастающее поколение, национальные ценности.

SUMMARY

O. Kiselica. Ivan Doschivnyk about role and value of the mother tongue in education of rising generation.

In the article the question of role and value of the mother tongue is examined in education of rising generation in the creative inheritance of Ivana Doschivnyka. In particular, generalized, that viability of ethnic association, that found oneself on strange land, is provided exactly by a language maintenance of that outside native land gets near-term value.

Key words: Ivan Doschivnyk, the mother tongue, education, patriotism, rising generation, national values.

УДК 377.214:687.1

Л. І. Короткова
м. Запоріжжя

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ШВЕЙНОГО ПРОФІЛЮ

Одним із стратегічних напрямів реформування вітчизняної освіти є впровадження компетентнісного підходу, що підсилює практичну зорієнтованість освіти, її предметно-професійний аспект, підкреслює роль досвіду, умінь практично реалізувати знання, вирішувати завдання. Саме такий підхід у системі професійно-технічної освіти зумовлює перегляд змісту навчання відповідно до вимог суспільства та європейських стандартів, збереження досвіду й надбань вітчизняної підготовки кадрів для швейної галузі на сучасному етапі.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетенції, ключові компетенції, компетентність, професійна компетентність, професійна компетентність кваліфікованого робітника.